Навчальна програма курсу за вибором «Українознавство» для учнів 9 класу (автор Головай І. А.)

Лист ІМЗО від 02.11.2015 № 2.1/12-Г-71

Автор: Головай І.А., завідувач лабораторією українознавства
Українського гуманітарного ліцею КНУ імені Тараса Шевченка,
учитель української літератури та українознавства ліцею

Київ – 2015

Пояснювальна записка

Українознавство – інтегративний навчальний курс в системі суспільно-гуманітарних предметів Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Основною метою курсу українознавства в ліцеї є:

- виховання національно свідомих громадян України з чіткою державотворчою позицією, що прагнутимуть використовувати й віддавати свій індивідуальний творчий, духовний, інтелектуальний потенціал ствердженню й зміцненню незалежної, суверенної, демократичної, правової Української держави, служінню власному народові, збагаченню його національної духовної і матеріальної культури;
- поглиблення знань учнів про Україну і українство як цілісність і світовий феномен;
- дослідження основних етногенетичних, культуротворчих, націотворчих процесів, що пов'язані із самоствердженням і розвитком української нації та Української держави;
- вивчення культурних надбань українців, пам'яток матеріальної й духовної культури, мистецтва, що примножили вітчизняну та світову спадщину;
- набуття старшокласниками історичного й соціального досвіду, успадкування ними духовних надбань українського народу, що віками розвивався в річищі світової цивілізації і культури, і є органічною часткою вселюдства;
- спонукати до розуміння людської сутності; вивчення досвіду поколінь та історичних (соціальних, політичних, морально-етичних, естетичних) уроків розвитку української людини, родини, етносу, нації, природи, мови, держави, культури;
- готувати молоде покоління до самостійного життєвого вибору;
- виховання особистості, схильної й спроможної жити в гармонії з іншими людьми, з довкіллям, із власним «Я» (внутрішнім світом) і поєднувати особисті інтереси з громадянськими, національно-державними та загальнолюдськими;
- сприяти виробленню в учнів високих суспільних, державних, гуманістичних, духовно-культурних ідеалів, морально-етичних та естетичних критеріїв і принципів життя;
- спонукати до набуття життєвих громадянських компетенцій та виховання культури міжнаціональних взаємин.

Курс українознавства в ліцеї є однією із форм втілення Концепції національного виховання Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка ***«Громадянин України ІІІ тисячоліття» (2015)***.

Курс українознавства в ліцеї сприяє **формуванню ключових життєвих компетенцій:**

- вміння порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати важливі та доленосні історичні факти, що визначили історичний шлях самоствердження українців;
- інтегрувати набуті знання з історії України, географії України, української мови та літератури з метою вироблення певної життєвої позиції щодо феномену України та українства;
- використовувати різні наукові джерела знань (наукові періодичні статті, публікації, документи, монографії) з метою дослідження уроків історичного минулого України;
- вироблення умінь критичного мислення, володіння науковою термінологією;
- вироблення умінь розглядати суспільні явища в розвитку і конкретно-історичних умовах;
- аргументовано, на основі історичних фактів обстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему, толерантно ставитися до протилежних думок, виявляти розбіжності в позиціях, критично ставитись до інформації.
- набуття соціальних та політичних компетенцій, таких як здатність брати участь у житті суспільства, займати активну, небайдужу громадянську позицію, виробляти відповідальність за власні вчинки та бажання бути корисним Українському суспільству, нації, державі.

Виховне значення курсу українознавства – виховання національно свідомих громадян Української держави, формування громадянської свідомості, успадкування молодим поколінням історичного й соціального досвіду, духовних надбань українського народу, що віками розвивався в річищі світової цивілізації та культури з метою виховання соціально зрілої особистості зі сформованими демократичними поглядами, яка відчуває свою причетність до української нації, її історичного минулого й сьогодення, а також сповідує загальнолюдські цінності та готова до усвідомлення свого місця в житті України.

Програма курсу українознавства в ліцеї складена на основі Проекту програми навчального інтегративного курсу українознавства для І – Х (ХІ) класів (автори: П.Кононенко – доктор філологічних наук, професор, академік АН ВШ України, директор Інституту українознавства МОН України, Т.Усатенко – кандидат філологічних наук). – К., 1998[1], а також програми курсу «Українознавство. 5–11 класи» (автори: Кононенко П.П., Касян Л.Г., Семенюченко О.В.),

[1] Кононенко П., Усатенко Т. Українознавство. Проект програми з українознавства для І – Х (ХІ) класів // Українознавство в системі освіти міста Києва. – К.: Гранд, 1998. – С. 105 – 169

яку було схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти № 14.1/12-Г-1058 від 03.07.2014 року).

Українознавство як окремий предмет входить до варіативної частини навчальної плану ліцею і викладається на І курсі (9 клас).

Структура курсу українознавства.

І семестр. Вивчення тем у межах концентрів «Україна – етнос», «Україна – природа, екологія», «Україна – мова» «Україна – ментальність, доля», «Україна – культура», допоможуть з'ясувати учням історичні корені й походження українців, визначити характерні ментальні риси, що утворилися впродовж віків у психології та світогляді українців, вивчити процеси формування і становлення етнічних територій українського народу, дослідити причини, етапи та наслідки еміграції українців, які опинилися у світі по всіх континентах планети.

Учні досліджують шлях етногенезу, етапи формування українського етносу, встановлюють етнотворчі чинники й фактори, що вплинули на виокремлення українців як самостійного етносу, знайомляться й опрацьовують існуючі наукові версії щодо походження українців, української мови – як ознаки та визначальної риси етносу, вивчають періоди та етапи формування споконвічних етнічних територій українського народу.

Кожний історичний період, кожна історична доба залишала нащадкам своєрідні скарби, які виявляються у багатстві духовної та матеріальної культури. Учні визначають та відстежують культурні надбання українського народу на певних періодах історичного розвитку від найдавніших часів до сьогодення, вивчають діяльність українських митців, науковців, аналізують здобутки української культурної спадщини у контексті європейської та світової цивілізації.

ІІ семестр. Українці – волелюбна, самодостатня нація, що здавна прагнула до політичного самостійного державного життя. Учні під час вивчення тем у межах концентрів «Україна – культура», «Україна – нація», «Україна – держава», «Україна – історична місія», «Україна в міжнародних відносинах» знайомляться з існуючими науковими теоріями виникнення, потрактувння і становлення націй, вивчають етапи пробудження і вияву національної свідомості українців впродовж століть, досліджують етапи становлення і ствердження національної ідеї на шляху політичного і державного самоствердження українців, знайомляться з діяльністю провідників національної ідеї від києво-руських часів до початку ХХІ століття, визначають місце української нації серед інших народів світу.

9 клас
(1 година на тиждень)
(Загальна кількість – 34 години)
І семестр
(16 годин)

№/ п	Назва теми, розділу	к-ть год.	Формування спеціальнопредметних, загальнопредметних та життєвих (ключових) компетентностей учнів
	Вступ (2 години)		
1.	**Вступ** **Предмет і завдання курсу українознавства.** Українознавство як інтегративна система знань про Україну і світове українство. Українознавство – філософія свідомого українця. Історія появи і наукове потрактування назв „Україна”, „Русь”, ідеологічна заміна самоназви „Україна” на „Малоросію”. Україна як етнічна, територіально-географічна, національно-культурна цілісність. Найдавніші відомості про терени України. (античних і вітчизняних авторів – „Опис історії” Геродота, К. Багрянородного „Про управління імперією”, Аль-Бекрі „Книзі шляхів”, „Велесовій книзі”, „Повісті минулих літ”). Етапи становлення українознавства як інтегративної галузі знань.	1	**Спеціальнопредметні компетентності:** **Учень здатний:** - *пояснювати* тлумачення назв „Україна”, „Русь”, „українознавство”; - *аналізувати* наукові вітчизняні та зарубіжні джерела, в яких містяться найдавніші відомості про терени, природні й культурні багатства України; - *визначати* основні етапи становлення українознавства як інтегративної системи знань про Україну і світове українство від найдавніших часів до сьогодення; - *характеризувати* значення діяльності провідних учених-дослідників XIX – поч. XX ст. (М.Костомарова, М.Максимовича, В.Антоновича, І.Франка, М.Грушевського, Ф. Вовка, С.Єфремова та інших) у створенні фундаментальних наукових українознавчих досліджень
2.	**Феномен України**. 1.Україна як природний феномен Унікальність української природи (поміркований континентальний клімат, рельєф, надра, ґрунти, водні, біологічні ресурси). Вплив природи на формування характеру, вдачі, способу життєдіяльності українців.	1	**Спеціальнопредметні компетентності:** **Учень здатний:** **-** *називати* основні природні ресурси України; **-** *використовувати* набуті знання з фізичної географії 8 класу для виокремлення характерних рис природи України;

	2. Україна як культурний феномен. Україна – колиска давніх цивілізацій – протошумерської (Кам'яна Могила), трипільської, слов'янської. Традиції та звичаї українців; унікальні пам'ятки матеріальної культури; унікальні види народного мистецтва (писанкарство, гончарство, фольклор, кобзарство та інші). 3. Україна як політичний феномен Україна – незалежна, самостійна держава, що століттями виборювала політичну самостійність (Київська Русь, Галицько-Волинська держава, Запорізька Січ, Гетьманщина, УНР, ЗУНР)		- *виділяти* характерні риси природи України; - *визначати* кліматичні особливості і природні багатства України; - *називати* приклади вітчизняної історії, які є свідченням духовно-культурного та інтелектуально-наукового багатства української нації; - *усвідомлювати* унікальність України як природного, культурного, політичного феномену; **Загальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *аналізувати* інформацію з різних наукових джерел; - *висловлювати* власні судження, аргументувати; - *інтегрувати знання* з історії, географії, української літератури; **Життєві (ключові) компетентності:** - *розвиток* інтелектуальних, комунікативних, інформативних компетентностей; уміння вчитися; - *становлення г*ромадянських компетентностей; розвиток полікультурних, соціальних компетентностей
Розділ 1. Україна-етнос (10 годин)			
3.	**Етногенетичні процеси в Україні.** **Глибинні корені українського народу.** Поняття етнос та його характерні ознаки. Дослідження і вивчення основних етапів етнотворення українців: - трипільська доба (сер. VI – III тис до н.е.); - арійська доба (II тис до н.е.); - кімерійсько-скіфо-сарматська доба (X ст. до н.е. – III ст. н.е.); - слов'янська доба (I тис. н.е.); - доба Русі-України; (від VII ст.) Тяглість культурних традицій українців від трипільців (IV–III тис. до н.е.), археологічні докази давніх коренів українського етносу	1	**Спеціальнопредметні компетентності:** **Учень здатний:** - *сформулювати* визначення поняття „етнос"; - *називати* основні ознаки, що характеризують етнос; - *уміти* розміщувати основні етапи етногенезу українців у хронологічному порядку; - *наводити аргументи*, що підтверджують давнє коріння українського народу та його автохтонність; - *називати* основні етапи етногенезу українців*;*

	(мізинська, кирилівська стоянки, трипільська, черняхівська, зарубинецька археологічні культури), мовознавчі докази індоєвропейського коріння українців. Ознайомлення з основними автохтоніськими версіями щодо походження українців М.Грушевського, М.Брайчевського, В.Барана, Л.Залізняка.		- *висловлювати судження* про корені українців на основі опрацьованих наукових джерел інформації (досліджень М.Грушевського, М.Брайчевського, В.Барана, Л.Залізняка та інших істориків) **Загальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *інтегрувати знання* з історії, географії, української літератури; - *використовувати і зіставляти* різні інформаційні джерела; - *висловлювати гіпотези*, спираючись на наукові джерела інформації; - *логічно мислити* і висловлювати послідовно свої судження; - *усвідомлювати* інформацію про тисячолітні глибинні корені українського народу;
4.	**Українська територія.** Державні та етнічні кордони українського етносу. Історія формування державних кордонів України. Освоєння українцями Криму, Слобожанщини, Кубані, Задунайщини. Причини втрати українцями Берестейщини, Холмщини, Підляшшя, Перемишльщини, Пряшівщини, Придністров'я.	1	**Спеціальнопредметні компетентності:** **Учень здатний:** - *показувати* на карті державні та етнічні кордони України; - *розуміти* відмінності між етнічними і державними кордонами; - *визначати* етнографічні області проживання українців з давніх часів; - *називати* основні етапи формування державних кордонів України у ХХ ст..; - *пояснювати* причини втрати українцями своїх етнічних територій;

5.	**Історико-етнографічні регіони України.** Середня Наддніпрянщина, Полісся, Волинь, Поділля, Карпати (Гуцульщина, Бойківщина, Лемківщина, Закарпаття), Слобожанщина, Південь України як давні етнічні землі українців. Культурні (традиційні, звичаєві, побутові, пісенні) багатства українців у різних регіонах України; вплив української природи на особливості і тип господарювання українців. Відомі діячі української культури у цих регіонах. Відображення краси і своєрідності української природи і культури різних етнографічних регіонів у творчості Т.Шевченка; І.Нечуя-Левицького; І.Франка; М.Коцюбинського; Лесі Українки; Ю.Федьковича, М.Черемшини та інших українських письменників	2	**Спеціальнопредметні компетентності:** **Учень здатний:** - *називати* та показувати на карті історико-етнографічні регіони України; - *визначати* історичні, культурно-побутові, природньо-господарські особливості основних історико-етнографічних регіонів України; - *висловлювати судження* щодо особливостей культурного, мовного, звичаєвого, природного багатства українців різних історико-етнографічних регіонів України; - *усвідомлювати відомості* про красу, неповторність, багатства різних етнографічних куточків України; **Загальнопредметні компетенції.** **Учень здатний:** - *інтегрувати* знання з історії, географії, української літератури; - *аналізувати, узагальнювати, систематизувати* інформацію про історико-етнографічні регіони України з різних українознавчих, етнографічних наукових джерел; - *розвивати* логічне, аналітичне, критичне, креативне мислення; **Життєві (ключові) компетентності:** - розвиток інтелектуальних, комунікативних, інформативних компетентностей; уміння вчитися; - становлення громадянських компетентностей; розвиток полікультурних, соціальних компетентностей;
6.	**Мова – душа і ознака народу, оберіг історичної пам’яті народу**. Особливості, краса і неповторність української мови. Глибинні корені українського слова. Доля мови – доля народу. Тернистий шлях становлення української мови. Українська мова – державна. Сучасний мовний стан в Україні та шляхи його поліпшення.	2	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* характерні риси, що вирізняють українську мову серед інших слов’янських мов (лексичні, фонетичні. граматичні), - *називати* етапи становлення української літературної мови;

			- *порівнювати та аналізувати* існуючі наукові гіпотези щодо походження української мови О.Потебні, І.Огієнка, Г.Півторака та інших мовознавців; - *оперувати* фактами, які є свідченням давнього походження української мови; - *розуміти* роль і значення мови як ознаки культури, ментальності, духу народу; - *пояснювати* причини і наслідки переслідування української мови; - *аналізувати* факти лінгвоциду українського слова впродовж століть; - *називати* причини засилля двомовності в нашій державі й *проектувати* шляхи утвердження української мови як державної; - *усвідомлювати і визначати* власну роль у справі поліпшення мовної ситуації в Україні; **Загальнопредметні компетенції.** **Учень здатний:** - *інтегрувати* знання з української мови, літератури, історії; - *розвивати* комунікативні здібності; - *аналізувати, узагальнювати, систематизувати* інформацію про етапи становлення української літературної мови; - *осмислювати* факти, що свідчать про винищення, витіснення української мови з офіційного використання, аналізувати причини примусової заборони української мови у часи панування Речі Посполитої, Російської та Австро-Угорської імперій; - *розвивати* логічне мислення, пам'ять;
7.	**Ментальність – визначальна ознака самобутності етносу**. Своєрідний світ ментальності українців.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:**

	Поняття національного характеру та ментальності. Своєрідний світ ментальності українців. Фактори та чинники, що вплинули на формування національного характеру українців. Основні етноархетипи-символи українців (культ Жінки-Матері, Хлібороба-землевласника, Козака-охоронця). Основні позитивні риси, що історично склалися в характері українця (працьовитість, антеїзм, волелюбність, миролюбність, демократизм, пісенність, ліризм, м'який гумор) та їх прояви в українському фольклорі, літературі, музиці, мистецтві. Причини та фактори, що зумовили появу таких негативних рис в характері українців як надмірна терплячість, „комплекс малоросійства", меншовартості, патерналізм, позиції „моя хата скраю". Шляхи подолання цих стереотипів-комплексів. Дослідження і вивчення української ментальності Т.Шевченком. М.Костомаровим, Є.Маланюком, Ю.Липою та іншими письменниками і науковцями.		- *формулювати* визначення „ментальність", „менталітет", - *називати* характерні риси ментальності українців як позитивні (працьовитість, індивідуалізм, демократизм, волелюбність), так і негативні (комплекс меншовартості), посилаючись на зразки фольклору, української літератури, дослідження науковців; - *визначати* чинники, які вплинули на формування ментальності українського народу, - *аналізувати* відомості вітчизняних дослідників щодо особливостей ментального світобачення українського народу **Загальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *інтегрувати* знання з історії та української літератури; - *знаходити і аналізувати* взаємозв'язки мови, літератури, мистецтва і ментальності; - *усвідомлювати та розвивати* у собі найкращі риси національного характеру – працьовитість, волелюбність, ліризм, демократизм, почуття гумору
8.	**Тематичний контроль знань з теми: «Україна – етнос»**	1	
Розділ 2. Україна – культура. Традиційно-побутова культура українців (6 годин)			
9.	**Вступ.** **Культура як визначальна ознака і спосіб самовираження етносу**. Культура як синтез здобутків людини, витвір поколінь та епох. Матеріальна і духовна культура українців. Самобутність і багатство української національної культури. Витоки етнокультури українців.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *давати визначення* поняттям „культура", „духовна культура", „матеріальна культура", „національна культура (етнокультура)"; - *називати факти*, які свідчать про давні витоки української етнокультури;

			- *наводити приклади* самобутності і багатства національної культури українців; - *називати і характеризувати* особливості формування і збагачення культурної спадщини українців; - *усвідомлювати значення* збереження і примноження української національної культури як визначального чинника самобутності етносу;
10.	**Духовні святині українського народу.**. Українські традиційні обереги-символи – батьківська хата, материнська пісня, рушник, сорочка-вишиванка. Ритуальне призначення, символіка, регіональні особливості традиційних оберегів-символів українського народу. Значення давніх оберегів-символів у житті сучасного українця.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *визначати* місце традиційних оберегів-символів (батьківської хати, материнської пісні, сорочки-вишиванки, рушника) в житті українців; - *розповідати* про символіку, регіональні особливості, ритуальне призначення, повір'я, традиції, пов'язані з використанням традиційних оберегів-символів в українській родині; - *усвідомлювати* необхідність збереження сучасниками споконвічних оберегів-символів українського народу;
11.	**Витоки матеріальної культури українців.** Унікальні народні ремесла та художні промисли: писанкарство, гончарство, різьбярство, ковальство, ткацтво та інші. Багатство і краса народного декоративно-прикладного мистецтва. Центри народного мистецтва: Опішня, Кролевець, Косівщина, Петриківка. Сучасні відомі народні майстри.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* найбільш поширені в Україні народні ремесла та художні промисли; - *розповідати* про історію становлення певних ремесел та промислів в Україні; - *вказувати* історичні та сучасні центри народних ремесел та художніх промислів; - *визначати* особливості декоративно-прикладних видів мистецтва в різних регіонах України; - *називати та розповідати* про сучасних відомих народних майстрів України;
12.	**Народна музична культура українців.** Мистецтво кобзарів та лірників: історія, традиції та сучасність. Значення творчості відомих кобзарів – А.Шута, О.Вересая, М.Кравченка та інших.	1	**Спеціальнопредметні компетенції.** **Учень здатний:** - *називати* імена відомих кобзарів та лірників;

	Значення народного музичного мистецтва та його вплив на розвиток професійного музичного мистецтва. Творча діяльність те репертуар сучасних відомих кобзарів: М.Литвина, В.Нечепи та інших.		- *розповідати* про історію виникнення кобзарського музичного мистецтва, творчість та діяльність відомих кобзарів в Україні; - *пояснювати* та характеризувати роль і значення творчості й діяльності народних кобзарів та лірників у гартуванні національного духу українців; - *визначати* місце кобзарського мистецтва в історії української пісенної культури та націотворенні;
13.	**Обряди, звичаї, традиції як невід'ємна складова духовної культури українців**. Святково-обрядова культура українців: 1) витоки, прикмети, звичаї та традиції, пов'язані з вшануванням календарно-обрядових свят; 2) відбиття язичницького та християнського світогляду й філософії українців у календарних обрядодійствах; 3) значення збереження народної календарно-обрядової культури сучасниками. **І. Основні календарно-обрядові свята українців весняного циклу** („Стрітення", „Сорок Святих", „Теплого Олекси", „Благовіщення", „Великдень") **ІІ. Основні календарно-обрядові свята українців літнього циклу** („Зелені свята" („Трійця"), „Івана Кулала", „Петра і Павла", „Маковея", „Спаса" („Преображення Господнє"), Перша Пречиста) **ІІІ. Основні календарно-обрядові свята українців осіннього циклу** („Зажинки", „Обжинки", „Головосіки", „Введення" („Друга Пречиста"), „Здвиження" („Воздвиження Чесного Хреста"), „Івана Богослова", „Покрова Пресвятої Богородиці", „Архистратига Михаїла"). **ІV. Основні календарно-обрядові свята українців зимового циклу** („Введення в храм Пресвятої Богородиці", „Катерини", „Андрія Первозванного", „Миколая", „Святвечір", „Різдво", „Щедрий вечір", „Новий рік або Свято Василя", „Другий Святвечір", „Богоявлення Господнє" („Водохреща")	1	**Спеціальнопредметні компетенції.** **Учень здатний:** - *називати і коротко охарактеризувати* основні календарно-обрядові свята українців весняно-зимового циклу; - *розповідати* про давні архаїчні звичаї та традиції, пов'язані з вшануванням народного календаря; - *пояснювати* символіку та значення певних обрядових культів; - *усвідомлювати* значення збереження календарно-обрядових свят сучасними українцями; **Загальнопредметні компетенції.** **Учень здатний:** - *інтегрувати* знання з історії, географії, української літератури; - *використовувати і зіставляти* інформацію з різних інформаційних джерел; - *послідовно, логічно висловлювати свої судження*; - *відтворювати, аналізувати, усвідомлювати* інформацію про особливості і багатства традиційно-побутової культури українців; - *усвідомлювати* власну відповідальність за збереження українських національних обрядів, звичаїв, традицій, оберегів-символів; **Життєві (ключові) компетентності:** - розвиток інтелектуальних, комунікативних, інформаційних компетентностей; уміння вчитися;

			- становлення громадянських компетентностей; розвиток полікультурних, соціальних компетентностей;
14.	**Тематичний контроль знань з теми: «Україна – культура. Традиційно-побутова культура українців»**	1	

II семестр
(18 годин)

№/п	**Назва теми, розділу**	**к-ть год.**	**Формування спеціальнопредметних, загальнопредметних та життєвих (ключових) компетентностей учнів**
Розділ 3. **Україна – культура. Основні етапи становлення української культурної спадщини** **(7 годин)**			

15.	**Початки й етапи формування культурних надбань українського народу.** Найдавніші пам'ятки духовної та матеріальної культури українців. Цікаві культурні археологічні знахідки доби палеоліту, неоліту (Мізинська, Кирилівська стоянки, Кам'яна Могила). **Феномен трипільської культури. (IV – III тис до н.е.).** Світогляд та вірування предків-язичників. Значення культурно-мистецьких надбань первісних поселень в культурному розвитку українців.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *аналізувати* відомості про найдавніші археологічні знахідки на теренах України; - *називати і характеризувати* роль і значення давніх поселень і цивілізацій на теренах України в подальшому культурному поступі предків-українців; - *визначати* роль і значення трипільської цивілізації в культурній спадщині українців; - *характеризувати* дохристиянський світогляд та вірування предків-українців; - *усвідомлювати і пишатися* глибинним культурним корінням українського етносу;
16.	**Україна – спадкоємниця культурно-мистецьких надбань Київської Русі.** Київ – культурно-політичний центр Києво-руської держави (V – XII століть) Прийняття християнства та його історичне значення в житті українського народу. Вплив християнства на розвиток: ● архітектури (розбудова православних храмів); ● живопису (мозаїки, фрески, іконопис, книжна мініатюра); ● літератури („Київський літопис", „Повість минулих літ", „Повчання Володимира Мономаха дітям", „Слово про закон і благодать Іларіона"); ● музичного мистецтва (народно-побутове, придворно-світське, церковне); ● освіти у IX – XII століттях Історичне значення княжих часів в культурному поступі української нації.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* культурно-мистецькі надбання українців часів княжої доби; - *пояснювати,* яким чином прийняття християнства вплинуло на розвиток культури та мистецтва українців; - *простежувати та характеризувати* спадкоємність культурних традицій від часів Київської Русі до сьогодення в культурному поступі українців; - *усвідомлювати* історичне значення києво-руської доби у творенні української культурної спадщини;

17.	**Культурні надбання українського народу у XIV – XVI ст.** Українці в обороні православ'я як споконвічної батьківської віри. Роль і значення заснування братств та їх роль у розвитку української культури. Історичне значення розвитку книгодрукування в Україні (діяльність Швайпольта Фіоля, Франциска Скорини, Івана Федорова). 1596 р. – заснування князем Костянтином Острозьким слов'яно-греко-латинської академії – першого вищого навчального закладу в Східній Європі. Діяльність українських філософів-гуманістів: Ю.Дрогобича, С.Оріховського, П.Русина. Розвиток архітектури і мистецтва (замкове, фортифікаційне будівництво, фортеці у Луцьку, Хотині, Кам'янці-Подільському) Значення культурної спадщини українців у XIV – XVI століттях.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *коротко характеризувати* історичні умови, в яких розвивалася українська культура XIV – XVI ст.; - *називати і характеризувати* творчість культурних діячів XIV – XVI ст.; - *аналізувати* значення діяльності братств у відстоюванні православної віри, староукраїнської мови і української культури; - *визначати значення* розвитку книгодрукування в Україні, називати перші друковані книги, писані староукраїнською мовою; **-** *характеризувати значення* діяльності Острозької академії як першого вищого освітнього закладу в Україні та Східній Європі;
18.	**Українська культура козацько-гетьманської доби (XVII – XVIII століть)** Вплив козацтва на розвиток і становлення української національної освіти (школи на Січі, підтримка діяльності братств, історичне значення заснування та становлення Києво-Могилянської академії як провідного освітнього центру європейського рівня у XVIII ст.). **Багатство і краса українського козацького бароко.** Яскраві зразки барокової архітектури. Роль і значення козацької старшини, І. Мазепи як меценат барокової культури в Україні. Діяльність архітекторів І. Григоровича-Барського, С. Ковніра, Й. Шеделя. Розвиток музичного мистецтва у XVIII ст. Світове значення творчості М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя у становленні багатоголосного (партесного) співу. Історичне значення козацької доби в історії української культури.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** **-** *називати і коротко характеризувати* культурно-мистецькі досягнення українців козацько-гетьманської доби ; - *називати* зразки барокового стилю в українському мистецтві; - *визначати* основні риси українського бароко; - *аналізувати* історичні обставини, в яких розвивалася українська культура XVII - XVIII ст. ст. - *розповідати про діяльність* провідних культурних діячів у галузі літератури, освіти, архітектури XVII - XVIII ст. ст.; - *узагальнювати* відомості про значення козацької доби в історії української культури;

19.	**Наукові та мистецькі досягнення українців у XIX столітті.** Історичні передумови розвитку української культури у XIX столітті. ***Досягнення українців у галузі національної освіти і науки:*** розвиток ліцейної та гімназіальної освіти, становлення вищої освіти в Україні (відкриття *Харківського університету* (1805 р.), *Київського університету* (1834 р.), *Новоросійського університету* (1865 р.), кафедри української мови у *Львівському університеті* (1848 р.), заснування *Політехнічного інституту* у Києві (1898 р.). ***Наукові відкриття та діяльність українських науковців*** у галузі природничих та гуманітарних дисциплін: М. Максимовича, Т.Осиповського, М. Остроградського, І. Мечникова, М. Гамалії, І. Пулюя, Д. Яворницького, В. Антоновича, М. Грушевського та інших. ***Розвиток архітектури і скульптури.*** Розбудова міст. Спорудження Володимирського собору в Києві (1862 – 1882, арх. – О. Беретті), Оперного театру в Києві (1897 – 1901, арх. – В.Шретер), відкриття пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві (1888 р., арх. – М.Микешин), створення архітектурних ансамблів „Олександрія" в Білій Церкві, Софіївського парку а Умані та інших.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* основні культурні досягнення української нації у галузі освіти, науки, мистецтва у XIX ст.; - *характеризувати* історичні обставини, в яких розвивалася українська культура у XIX ст.; - *визначати* місце діяльності українських науковців у галузі природничих і гуманітарних дисциплін у вітчизняній та світовій науковій спадщині; - *оперувати* фактами, які свідчать про розвиток освіти, науки, архітектури в Україні у XIX ст.; - *робити висновок* про культурне відродження українців у XIX ст. **Загальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *інтегрувати* знання з історії України, світової художньої культури; - *використовувати* інформацію з різних інформаційних джерел; - *аналізувати* інформацію про творчу спадщину українських митців, культурних діячів XIX століття; - *порівнювати* інформацію про рівень розвитку українського професійного мистецтва, освіти, науки в умовах панування Російської та Австро-Угорської імперій;

20.	**Розвиток музичного і образотворчого мистецтва у XIX столітті в Україні.** ***Образотворче мистецтво. Живопис XIX ст.*** Розвиток реалістичного живопису та його жанрів – портретного, пейзажного, історичного, побутового. Творча спадщина художників XIX століття – Л. Боровиковського, В. Тропініна, І. Сошенка, Т. Шевченка, М. Пимоненка, С. Васильківського, К. Трутовського, О. Сластіона, М. Самокиша. М. Мурашка ***Музичне мистецтво.*** Становлення професійного музичного мистецтва українців. Діяльність С. Гулака-Артемовського – автора першої української опери „Запорожець за Дунаєм”. Музична спадщина П. Ніщинського, М. Аркаса, О. Вербицького, С. Воробкевича, Д. Січинського . Творча спадщина та значення діяльності основоположника української професійної музики – М. Лисенка. Талановиті продовжувачі творчої спадщини М.В.Лисенка – К.Стеценко, М.Леонтович, Я. Степовий. ***Роль і значення XIX століття в культурному поступі української нації.***	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* провідних художників та музикантів XIX ст.; - *коротко характеризувати* творчу спадщину українських художників і музикантів XIX ст.; - *визначати жанри* образотворчого та музичного мистецтва, що розвивались у XIX ст.; - *усвідомлювати* значення розвитку національного професійного музичного і образотворчого мистецтва у XIX ст.; в культурному розвої української нації; - *визначати* місце творчої спадщини українців XIX ст. у європейській та світовій культурно-мистецькій спадщині; **Загальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *інтегрувати знання* з історії, світової художньої культури; - *аналізувати* інформацію з різних наукових джерел про особливості розвитку української культури у XIX ст.; - *порівнювати* інформацію про рівень розвитку українського професійного мистецтва, освіти, науки в умовах панування Російської та Австро-Угорської імперій; - *зіставляти та систематизовувати* інформацію про значення творчості українських художників, композиторів, їх ролі у становленні не лише національного, а й світового мистецтва **Життєві (ключові) компетентності:** - розвиток інтелектуальних, комунікативних, інформаційних компетентностей; уміння вчитися; - становлення громадянських компетентностей;

			- розвиток полікультурних, соціальних компетентностей
21.	**Тематичний контроль знань з теми: „Україна-культура. Основні етапи становлення української культурної спадщини.”**	1	
Розділ 4. „Україна – нація. Шлях становлення української нації. Провідники національної ідеї.” (6 годин)			
22.	**Українці – самостійна, самобутня нація**. Нація – людська спільнота, що характеризується територіальною, мовною, культурно-традиційною, історичною спільністю. Нація – вищий рівень вираження самосвідомості етносу. Погляди вітчизняних (Ю.Бачинського, М.Міхновського, І.Франка, В.Липинського, М.Грушевського, В.Винниченка, Д.Донцова) та зарубіжних (Е.Ренана, Й.Гердера, Д. Юма, Монтеск’є. Ш.Морраса, Д.Мацціні та інших) дослідників на поняття „нація”, „національна свідомість”, „націоналізм”. Етногенетичні процеси в Україні у давні та княжі часи. Витоки й етапи становлення й формування української нації. Основні етапи вияву національної свідомості українців від найдавніших часів до сьогодення.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *давати визначення* поняттям „нація”, „національна ідея”, „національна свідомість”, „національна гідність”; - *порівнювати та пояснювати* існуючі поняття „націоналізм”, „шовінізм”, „нацизм”; - *висловлювати судження* щодо існуючих наукових теорій походження націй; - *визначати* роль і значення національної ідеї як необхідної передумови самоствердження кожного окремого етносу в межах національної держави; - *називати* основні етапи становлення та самовираження національної свідомості українського народу.

23.	**Роль і значення появи козацтва (XVI – XVIII ст.) у державотворчих та націотворчих процесах самоствердження українців.** Козацтво – військово-політична сила, що стала на захисті прав і свобод українського народу у XVI – XVIII ст. Козацтво – консолідуюча провідна суспільна верства українського етносу XVI – XVIII ст., що створила самобутню власну військову, звичаєво-правову, політичну культуру, першу в світі демократичну Конституцію. Роль і значення діяльності козацьких провідників – Д.Байди-Вишневецького, П.Сагайдачного, Б.Хмельницького, Д.Дорошенка, І.Мазепи, П. Орлика у справі консолідації й державного самоствердження українців.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* історичні передумови виникнення козацтва; - *пояснювати* роль козацтва як військово-політичної, національно-патріотичної, оборонно-визвольної, консолідаційної сили українців у XVI – XVIII ст., що вплинула на формування і становлення національної свідомості українців; - *характеризувати* значення діяльності провідних козацьких гетьманів – П.Конашевича-Сагайдачного, Б.Хмельницького, Д.Дорошенка, І.Мазепи та інших у захисті прав і свобод українського народу, розбудові міцної козацької держави українців; - *визначати* роль козацької доби у формуванні української нації та становленні національної ідеї;
24.	**Відродження національної свідомості та становлення української нації у XIX столітті – на початку XX століття.** Фольклорно-етнографічний, культурницький, політичний етапи національного відродження українців у XIX ст. Провідники української нації кін. XIX. – початку XX ст. І. Франко, М. Міхновський, В. Липинський, М. Грушевський, С. Петлюра, В. Винниченко. Світогляд, переконання та погляди провідників української нації кін. XIX. – початку XX ст. Значення іхньої діяльності у формуванні національної свідомості українського народу та державотворчих процесах становлення України.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *характеризувати* історичні умови, в яких розвивався і стверджувався національно-визвольний рух в Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землх наприкінці XIX – початку XX століття; - *визначати* основні етапи національного відродження українців у XIX – на початку XX століття; - *називати* відомих культурно-освітніх та громадських діячів др. пол. XIX – поч. XX століття; - *характеризувати* значення діяльності українських етнографів, істориків, письменників, громадських і політичних діячів

			XIX ст. у справі відродження та становлення української нації; - *усвідомлювати* значення появи та діяльності української інтелігенції в історії українського націотворення; - *аналізувати* значення активізації національного руху в Україні у XIX ст.;
25.	**Провідники української нації у XX столітті.** Історія виникнення, мета та діяльність ОУН. Ідеологи та провідники ОУН – Є. Коновалець, С. Бандера, А. Мельник. Діяльність членів ОУН у роки ІІ світової війни. **Історичне значення діяльності ОУН в історії самоствердження української нації.**	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *характеризувати* причини появи, мету і завдання ОУН; - *називати* учасників та провідників-членів ОУН; - *розповідати* про діяльність лідерів цієї націоналістичної організації; - *визначати роль і значення діяльності* ОУН у боротьбі за національне самоствердження і державне відродження української нації **Загальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *інтегрувати знання* з історії України, української літератури; - *аналізувати* інформацію з різних наукових джерел про історію формування та діяльність ОУН; - *усвідомлювати* значення діяльності учасників та провідників ОУН у боротьбі за національне самоствердження і державне відродження української нації **Життєві (ключові) компетентності:** - розвиток інтелектуальних, комунікативних, інформаційних компетентностей; уміння вчитися; - становлення громадянських компетентностей; розвиток полікультурних, соціальних компетентностей

26.	**Випробування української нації у XX столітті.** **Злочини тоталітарного режиму проти української нації у 20-30-ті роки XX століття** . Доля української нації у сталінські часи, період становлення і розбудови УРСР. Проведення політики українізації та її наслідки. Сталінський терор в Україні. Винищення української національно свідомої інтелігенції у 30-х р.р. XX ст. Процес СВУ. „Розстріляне відродження". Проведення прискореної колективізації на селі, примусове розкуркулення заможних селян та їх депортація до Сибіру, на Далекий Схід. Причини й передумови голодомору 1932 – 1933 рр. Жорстока політика хлібозаготівлі. Демографічні втрати української нації внаслідок голодомору. Голодомор 1932 – 1933 рр. як факт геноциду проти українського народу.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати та критично оцінювати* історичні факти, які свідчать про цілоспрямоване фізичне винищення Сталіним української нації в УРСР; - *пояснювати* причини масового винищення української інтелігенції у 30-х рр. XX ст. - *аналізувати* шляхи та методи політики Сталіна по відношенню до української національно свідомої, творчої інтелігенції та заможного селянина-господаря як носіїв та виразників споконвічних українських національних традицій; - *називати причини та наслідки* проведення жорстокої політики хлібозаготівлі радянським урядом на чолі зі Сталіним; - *доводити,* що голодомор 1932 – 1933 рр. став для українців геноцидом з боку радянського російського уряду на основі об'єктивних, документальних фактів;
27.	**Тематичний контроль знань з теми: „Україна – нація.** **Шлях становлення української нації. Провідники національної ідеї."**	1	
	Розділ 5. Нашого цвіту – по всьому світу. **Світове українство** **(5 годин)**		
28.	**Українство як явище загальносвітове**. Українська діаспора. Розселення українців у світі. Причини, напрямки, етапи масової еміграції українців. Східна і Західна українська діаспора. І хвиля – трудова еміграція кін. XIX ст. – поч. XX ст.(США, Канада, Аргентина, Бразилія); ІІ хвиля – міжвоєнна політичні еміграція 1918 – 1939 рр. (Німеччина, Франція, Чехословаччина)	1	**Спеціальнопредметні компетенції** **Учень здатний:** - *давати визначення* поняттям „світове українство", „діаспора", „еміграція", „імміграція", „західна і східна діаспора"; - *вказувати* етапи та напрямки масової еміграції українців з к. XIX – поч. XXI ст.; - *аналізувати* причини масової еміграції українців;

	III хвиля – Друга світова війна та повоєнний період; розселення „ПО” (США, Канада, Австралія, Великобританія, Бельгія, Франція, Бразилія, Аргентина); IV хвиля – економічна еміграція 90-х рр. XX ст. (Іспанія. Італія, Португалія) Обставини, умови та особливості життя перших українських емігрантів у різних країнах світу. Основні місця проживання українців у США, Канаді, Південній Америці, Бразилії, Аргентині, країнах Європи.		- *визначати* умови, *характеризувати* обставини, в яких довелося працювати і виживати першим українцям-переселенцям Канади, США, Бразилії, Європи; - *називати* основні місця проживання українців Канади, США, Південної Америки, Австралії, країнах Європи; - *аналізувати* інформацію про роль і значення церкви, перших громадських і культурних організацій у самозбереженні українців;
29.	**Культурне і громадське життя українців Західної діаспори.** Діяльність українських громад Канади, США, Аргентини, Бразилії, Австралії та країнах Європи. Роль церкви, громадських організацій, українознавчих студій, освітніх установ у збереженні національного обличчя українців за кордоном.	1	**Спеціальнопредметні компетенції** **Учень здатний:** - *називати* основні громадські, культурні, освітні осередки українців у Європі, Канаді, США, Австралії, Бразилії; - *визначати* роль і значення українознавчих центрів за кордоном (українського вільного університету у Мюнхені; Українського наукового інституту Гарвардського університету; Української фундації імені Тараса Шевченка у Вінніпезі та інших); - *характеризувати* умови і особливості проживання українських громад у країнах Європи, Канади, США, Австралії, Бразилії на сучасному етапі;
30.	**Українці на території колишнього СРСР. Східна діаспора**. Переселення українців до Казахстану, півдня Західного Сибіру (Сірий Клин), Південний Кавказ (Малиновий Клин), Далекий Схід (Зелений Клин). Основні хвилі переселення українців у межах СРСР (після столипінської реформи, „розкуркулення”, політичні репресії у 30-х рр., примусова депортація українців із західноукраїнських земель 1939 – 1941 рр., депортація українців із західноукраїнських земель 1944 – 1952 рр.; освоєння цілини, БАМу).	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *пояснювати* причини переселення українців в межах колишнього СРСР; - *аналізувати* причини примусової депортації українців на Далекий Схід, до Середньої Азії, у Сибір;

	Причини та наслідки переселення українців в межах колишнього СРСР. Сучасне становище українців у пострадянських країнах – Казахстані, Росії, Молдові (проблеми Придністров'я), Білорусії, Латвії.		- *оцінювати* негативні наслідки депортації українців (асиміляція, втрата інтелектуального і трудового ресурсу України); - *характеризувати* стан життя українських громад у пострадянських країнах (україномовні видання, освіта, громадські культурні та просвітні організації, підтримка уряду країн, де проживають українці); - *визначати* роль і значення підтримки уряду Української держави українців у пострадянських країнах; - *аналізувати* відомості про життя українських громад у пострадянських та європейських країнах; - *прогнозувати і визначати* роль і значення Української держави у підтримці світової української громади; - *визначати* проблеми освітнього, культурного національного розвитку українських громад у Східній і Західній діаспорах;
31.	**Відомі українці за кордоном.** Роль і значення діяльності українців-емігрантів, що зберегли, збагатили і примножили українську культуру, літературу, науку: Д.Дорошенка, Д.Антоновича, Ю.Шевельова, Д.Чижевського, О.Архипенка, І.Огієнка, І.Багряного, У.Самчука, Д.Донцова та інших. Роль і значення діаспори у збереженні самобутності української культури і розбудові Української держави. Українська діаспора на сучасному етапі.	1	**Спеціальнопредметні компетентності.** **Учень здатний:** - *називати* відомих діячів української літератури, науки, культури за кордоном; - *аналізувати* інформацію про діяльність українців-емігрантів, що зберегли, збагатили та примножили українську національну культуру; - *визначати* роль і значення діяльності українців за кордоном, що збагатили українську науку і культуру; - характеризувати причини появи, мету і завдання ОУН; - - називати учасників та провідників-членів ОУН; - - розповідати про діяльність лідерів цієї націоналістичної організації;

			- - визначати роль і значення діяльності ОУН у боротьбі за національне самоствердження і державне відродження української нації - Загальнопредметні компетентності. - Учень здатний: - - інтегрувати знання з історії України, української літератури; - - аналізувати інформацію з різних наукових джерел про українську діаспору, світове українство та центри українознавства у світі; - Життєві (ключові) компетентності: - розвиток інтелектуальних, комунікативних, інформаційних компетентностей; уміння вчитися; - становлення громадянських компетентностей; - розвиток полікультурних, соціальних компетентностей
32.	**Тематичний контроль знань з теми: „ Світове українство”.**	1	